

Avslagna yrkesskadeanspråk

Börje Bengtsson

Pavel Kesek

Jan Thorson

Yrkessjukdomar antas bli ofullständigt rapporterade i yrkesskadestatistiken. Förklaringen skulle dels ligga i författningarna om yrkesskadeförsäkring, dels i bristfälliga kunskaper om orsakssamband.

Avsikten var att bestämma om motiv för avslag på yrkesskadeanspråk kan ifrågasättas från medicinsk synpunkt. Vi undersökte relativt allvarligt skadade personer, som själva förmodade att skadorna härrörde från yrkesverksamhet. Skadorna hade dock ej godkänts som yrkesbetingade inom riksförsäkringsverket.

Resultatet blev att skadorna hos en femtedel av materialet bedömdes vara yrkesbetingade. Vanliga motiv för avslag var "föregående svaghet" och "ej olycksfall".

Fil kand Börje Bengtsson och med kand Pavel Kesek samt docent Jan Thorson är verksamma vid Bygghälsan i Umeå samt vid hygieniska institutionen vid Umeå Universitet.

I och med det ökade intresset för arbetsmiljöfrågor under 1970-talet har kraven på den officiella yrkesskadestatistikens fullständighet blivit större. Denna statistik (5) utarbetas av riksförsäkringsverket (RFV) på grundval av skador, som anmälts av arbetsgivare till RFV och som är yrkesskador enligt yrkesskadeförsäkringslagen (YFL). Det tillämpliga lagrummet är här § 7 (3):

"Har arbetstagare ådragit sig skada, varit utsatt för olycksfall i arbetet, skall orsakssamband anses föreligga mellan olycksfallet och skadan, såvida icke betydligt starkare skäl tala däremot."

För yrkesskador som förorsakat sjukskrivning efter mer än 90 dagar och i vissa andra fall utgår ersättning från yrkesskadeförsäkringen. I lindrigare fall utgår ersättning från den allmänna sjukförsäkringen.

Som underlag för bedömningen av de skador som arbetsgivarna anmält ligger således YFL. Avgörandena påverkas alltså av försäkringspraxis och de medicinska bedömningarna kan ej vara allenarådande. Diskrepansen mellan de två bedömningsgrunderna borde kunna illustreras genom studium av yrkesskadeanmälningar som bedömts vara felaktiga enligt YFL, dvs avslagna yrkesskadeanspråk. Vi antog alltså att det finns skador som är yrkesbetingade i medicinsk mening bland de fall som blir undantagna från den statistiska bearbetningen.

Avslagsmaterialet är intressant också ur en annan synvinkel: de sk yrkessjukdomarna antas vara avsevärt underrapporterade i den officiella yrkesskadestatistiken, vilket skulle bero på att kunskaperna om orsakssambanden är bristfälliga. Därmed kan man misstänka att dessa yrkesskador, om de blir anmälda, påträffas i avslagsmaterialet.

Materialet

Ärligen undantas ca 7 500 anmälningar om yrkesskador från statistikbearbetning. I detta antal ingick år 1972 ca 1 650 fall vilka avslagits av RFV med någon av motiveringarna "ej olycksfall", "ej yrkesskada" och "ej samband" (mellan skadan och de tillämpliga arbetsförhållandena). Från de tre nämnda avslagsgrupperna togs ett stickprov om 285 fall,

nämligen de 5:e, 10:e, 15:e, 20:e, 25:e och 30:e födda. Undersökningen begränsades därefter till de 168 fall, vars sjukskrivningar uppgick till minst 90 dagar. Den tillhörande modergruppens storlek har vi uppskattat till 970 fall*.

Undersökningen begränsades till de allvarigare skadorna, eftersom kraven på fullständig redovisning av dessa bör vara särskilt stort. Dessutom bör de försäkringsmässiga aspekterna vara bättre dokumenterade i dessa fall än i fall med kortare sjukskrivningar.

Metoder

Efter genomgång av akterna med handlingar, som bildat underlag för RFV:s beslut i de 168 fallen, gjordes en preliminär bedömning av hela materialet. Därefter sändes en enkät till 58 skadade personer för vilka befintliga handlingar ansågs otillräckliga för en definitiv bedömning. Enkäten innehöll främst frågor om de aktuella besvärens varaktighet. Av de 58 utsända formulären besvarades 52. I 3 fall kunde bortfallet kompenseras med telefonintervjuer.

Vid bedömningen av huruvida de aktuella skadorna var yrkesbetingade eller ej lade vi den största vikten vid nedanstående omständigheter:

För det första fordrades att sambandet mellan uppgivna skadliga arbetsförhållanden och yppade symptom var logiskt. Vi har också tagit stor hänsyn till sjukskrivningsmönster före och efter de uppgivna skadorna. Sjukskrivningar före uppgivna yrkesskador på grund av besvär, som liknade dem, vilka anmälts som yrkesbetingade, ansågs tala emot samband.

Resultat

Bland de berörda yrkesskadeanmälningarna fann vi 33 fall (20 %) där skadorna föreföll ha sin huvudsakliga orsak i de uppgivna arbetspåfrestningarna (tabell 1). Modergruppen skulle således bestå av omkring 200 fall, vilka undantagits från statistikbearbetning på icke godtagbara grunder, dvs knappt 0,2 % av antalet godkända yrkesskador. Det bör no-

Tabell 1. Resultat av bedömningen.

Avslag i fall utan yrkesskada	116	(69 %)
Avslag i fall där yrkesskador ej kan uteslutas	19	(11 %)
Avslag i fall där yrkesskador synes föreligga	33	(20 %)
	168	(100 %)

teras att denna utsaga innehåller moment av subjektiv skattning och att den grundas på ett stickprov med ett konfidensintervall på $\pm 5,5\%$.

I ytterligare 19 fall kunde yrkesskadeteorin inte helt avfärdas, men något beslut om samband kunde vi inte fatta. Dels berodde det på att viktiga delar av beslutsunderlagen, t ex läkarintyg, var ofullständiga, dels på svårigheter att med nuvarande kunskapsläge avgöra sambandsfrågorna, i första hand beträffande besvär i ryggregionen.

Skador till följd av olycksfall domineras bland de 33 avslag som vi fann anledning att ifrågasätta (tabell 2). I endast 7 fall hade besvären anmälts som yrkessjukdomar.

Tabell 2. Skadornas fördelning efter kroppsregioner.

Skadade kroppsdelar	Olycksfall	Yrkes-sjukdomar
Bröstkorg	1	—
Buk, bäcken	1	—
Rygg	9	1
Övre extremiteter	8	6
Nedre extremiteter	6	—
Övrigt	1	—
Summa	26	7

Samtliga skador i avslagsmaterialet var ortopediska. Inga fall som kunde tänkas vara orsakade av någon kemisk exponering inom arbetslivet påträffades. De skador som föreföll vara arbetsbetingade, men som inte godkänts som yrkesskador var främst lokaliserade till ryggen, skuldror och armar.

* Konfidensnivå: 95 %

* 168
— $\times 1650 = 970$
285

$$V^{\pm 1.96} \\ \frac{168}{167} \times \frac{80 \times 20}{168} \left(1 - \frac{168}{970}\right) \% = \pm 5.5 \%$$

Tabell 3. RFV:s huvudmotiv för avslag.

	Olycksfall	Yrkes-sjukdomar
Besvär beroende av före skadetillfället förefintliga sjukliga förändringar	14	—
Ej olycksfall, ej yrkes-skada, ej samband	11	7
Övrigt	1	—
Summa	26	7

Av tabell 3 framgår vilka huvudmotiv RFV haft för de 33 avslag, som vi mest ifrågasätter.

Sjukliga förändringar, som fanns före skadetillfällena, har således enligt vår bedömning i 14 fall tillmätts alltför stor betydelse. I 18 fall har man betraktat de uppgivna skadorna som om de icke vore yrkesbetingade, trots att motiven för sådana ställningstaganden inte föreföll starka. I fallet "övrigt" har samband godtagits, men ersättningskravet avslagits; den skadade var redan sjukskriven av andra orsaker.

Nedan refereras två ärenden, vilka illustrerar den första avslagsgruppen enligt tabell 3, dvs där vi ifrågasatt RFV:s hänsynstaganden till före skadetillfällena sjukliga förändringar.

Man, 23 år vid skadetillfället

En gammal navicularfraktur upptäcktes i samband med ett olycksfall utanför arbetet 1965. Efter en kortare sjukskrivning blev personen återställd och arbetade utan avbrott för liknande besvär fram till arbetsolyckan 1971. Den skadade ramlade då ner från en stege (4 m). Vid operation därefter fann man en ny fraktur på den gamla navicularfrakturen.

Man, 59 år vid skadetillfället

Fraktur i vänster höftled i samband med ett fall på befintlig nivå. Röntgenundersökning visade en betydande arthros. Efter en månads sjukhusvård följde en lång sjukskrivning. Numera är han också förtidspensionerad för besvär enligt enkätvar. Inga uppgifter finns i RFV:s handlingar om att personen före olycksfallet i arbetet skulle varit sjukskriven på grund av symptom från höften eller "arthros".

I dessa båda fall fanns alltså tecken på sjukdom före skadetillfällena. Dessa sjukdomsyttningar torde ha haft betydelse för sjukdomsförloppen, men inga skäl talar för att besvärerna skulle uppstått oberoende av de våld som förekommit i yrkesutövningen. Sjukskrivningsmönstren före och efter de uppgivna skadetillfällena styrker antagandet om samband.

Följande tre referat med kommentarer får illustrera avslag som motiverats med "ej olycksfall" mm i tabell 3:

Man, 62 år vid skadetillfället

Mannen kände hur det "knäppte" till i ryggen vid ett tungt lyft och att svåra smärtor uppstod därefter. Skadan anmäldes av arbetsgivaren som olycksfall. Trots detta och utan närmare motivering godkände RFV ej anmälan med hänvisning till att besvärerna ej orsakats av olycksfall. Detta är ett obefogat påstående: lyftning och bäring är en av huvudorsakerna till arbetsolyckor enligt RFV:s blankett för anmälan om inträffad yrkesskada. Personen ifråga hade aldrig tidigare varit sjukskriven för ryggbesvär. Efter skadetillfället har dock besvärerna varit ihållande enligt enkäten.

Kvinna, 36 år vid skadetillfället

På väg till sitt arbete i en personbil blev kvinnan ifråga påkörd bakifrån av en lastbil. Hon ådrog sig därmed så svåra skador att ambulansfärd till sjukhus blev nödvändig. Lång tid efter olyckstillfället besvärades den skadade av huvudvärk och dubbelseende, som till viss del fortfarande består enligt enkäten. Avslagsmotiveringen var att betydligt starkare skäl talar emot än för samband mellan besvärerna och olycksfallet. Detta förefaller felaktigt, ty inga liknande besvär hade förekommit tidigare.

Man, 50 år vid olyckstillfället

Efter hand tilltagande värk i ena armen. Läkardiagnosen var "typisk" epicondylit. Av yrkesskadeanmälan och övriga handlingar framgår att symptomen ansågs betingade av ensidigt arbete. Den skadade hade nämligen under 7 års tid klippt hudar med en eldriven klippmaskin och ansträngde härvid den ena armbågen. Ingenting har från RFV:s sida anförts som talar emot samband mellan skadan och arbetet.

Diskussion

Årligen undantas ca 7 500 anmälningar om yrkesskador från statistikbearbetning. Det gäller sådana skador, som såvitt kunnat bedömas, inte varit yrkesskador i YFL:s mening eller för övrigt inte omfattats av denna lag. Eftersom anmälningarna rimligtvis grundats på misstankar om att skadorna verkligen orsakats av förhållanden i arbetet, ter sig det stora antalet avslag förvånande.

Vi antog att försäkringsmässiga hänsyn vid sambandsbedömningar medför en överdriven återhållsamhet i fråga om godkännanden. Dessutom antog vi att avslag föranleds av bristande kunskaper om orsakssamband i fråga om sk yrkessjukdomar.

Inom det material som vi närmare studerat, dvs skadefall, som varit sjukskrivna minst 90 dagar, tycks det finnas ett betydande antal avslag som kan

ifrågasättas. Någon ansamling av yrkessjukdomsfall tycks dock inte föreligga i avslagsmaterialet. Dessutom är tillskottet av yrkesbetingade olycksfallsskador litet i förhållande till det stora antalet godkända ärenden. Resultatet talar alltså för att ärenden som avslås, trots att skadorna är arbetsbetingade, inte är särskilt betydelsefulla från statistiksynpunkt. Man kan dock inte bortse från att avslagen kan ha haft ekonomiska konsekvenser för de drabbade och deras anhöriga.

Vår studie visar att före skadetillfällena sjukliga förändringar tillmätts stor betydelse. Konstitutionella och andra förefintliga svagheter minskar givetvis möjligheterna att fatta beslut. De förändringar, som RFV hänvisat till ifråga om avslag som vi ifrågasatt, har dock varit av lindrig karaktär, i varje fall om man ser till tidigare sjukskrivningar. Visserligen har det i ett flertal fall funnits röntgenologisk synbara förändringar, men då dessa tidigare inte givit några nämnvärda besvär kan de inte rimligtvis utgöra tillräckligt motiv för avslag.

Hänsynstagande till andra faktorer än de uppgivna skadeorsakerna har också ifrågasatts av Ahlmark och Tunemalm i samband med en annan studie av avslagna yrkesskadeanspråk (1). Samtliga fall gällde hörselnedsättning med bullrande arbetsmiljöer som uppgivna orsaker. Konstitutionella orsaker har enligt författarna tillmätts alltför stor betydelse vid RFV:s bedömning.

Avslag, vilka motiverats med "ej olycksfall" var i vissa fall särskilt diskutabla. De flesta skadorna i ryggen på grund av lyftning och bärning har anmälts som olycksfall till RFV. Orsak nr 13 till olycksfallsskador på den vederbörliga blanketten är just "lyftning" och "bärning". Motiv för avslag var att symptomen inte orsakats av olycksfall, vilket kan tolkas som att anmälningarna varit felaktiga. Dessa ärenden har alltså närmast behandlats som yrkes-

sjukdomsfall, men som sådana är de ej tillämpliga för godkännande enligt YFL. Att en sådan argumentation kunde gälla får tillskrivas den synnerliga oklarhet som begreppet olycksfall utmärks av; det finns ej någonstans definierat i YFL eller i den tillhörande kungörelsen (3, 4).

Bland de 7 sjukdomsfall som vi bedömde vara yrkesbetingade ingick 5 fall, som av de skadades läkare diagnostiserats som epicondylit. Dessa avslag kan ifrågasättas särskilt starkt, därför att epicondylit finns upptagen i Kungl Maj:ts kungörelse (4) över sjukdomstillstånd vilka skall godkännas som yrkessjukdomar om de kan visas bero på yrkespåfrestringar. Förmodligen beror dessa avslag på att man ställer mycket stränga medicinska krav vid bedömningen. Besvär till förväxling lika bilden vid epicondylit godkänns således inte även om de otvivelaktigt har uppstått genom ensidigt arbete.

Från juli 1977 tillämpas en ny lag om ersättning vid yrkesskador (2). I och med att förteckningen över ersättningsgrundande yrkessjukdomar slopats har yrkessjukdomsbegreppet fått en allmänare innebörd. Varje skada (förutom olycksfall) som uppstått till följd av inverkan i arbetet, skall enligt den nya lagen ersättas. Detta kan innebära att sk yrkessjukdomar blir mer liberalt behandlade.

LITTERATUR

- 1 Ahlmark, A och Tunemalm, L: Bör praxis om ersättning för yrkesbetingad hörselskada ändras? Läkartidningen Vol 70, nr 34, 1973.
- 2 Svensk Författningssamling. Lag om arbetsskadeförsäkring. SFS 1977: 264.
- 3 Svensk Författningssamling. Lag om yrkesskadeförsäkring. SFS 1954: 243.
- 4 Svensk Författningssamling. Kungl Maj:ts kungörelse med föreskrifter enligt § 6 första stycket, Lagen om yrkesskadeförsäkring SFS 1954: 644.
- 5 Sveriges officiella statistik: Yrkesskador. Årlig publikation.